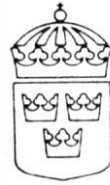

Motion till riksdagen

1987/88:Ub4

av Göthe Knutson (m)

med anledning av prop. 1987/88:95 om datapolitik
för statsförvaltningen

Mot.
1987/88
Ub4

Regeringen föreslår att verksamheten Stockholms Datacentral för högre undervisning och forskning överförs till DAFA Data AB men utan att, som rimligt vore, DAFA Data AB betalar någon köpeskilling. I stället skall säljaren, alltså svenska staten, garantera köparen minst ca 90 milj. kr. som föreslås tagna av forskningsmedel. Denna summa kommer således att användas för annat än vad medlen är avsedda för. Motsvarande forskning kommer delvis att utebli.

Jag föreslår i denna motion att riksdagen inte bör godkänna vad regeringen föreslagit i denna del av propositionen.

Datacentralen bör avvecklas

Det tunga namnet på myndigheten Stockholms datamaskincentral för högre undervisning och forskning är för länge sedan ersatt av förkortningen "QZ", vilket brukar uttydas "Quality Zero", en databranschbeteckning på service-nivå.

Det är hög tid att lägga ned datacentralen QZ, som inte längre fyller någon funktion, liksom systemet KOM vilket tiden sprungit förbi. Anordningen att tvångsvis, mot kundernas egna önskemål, driva en myndighet med uppgiften att vara deras servicebyrå är ett administrativt missfoster, och har så varit så länge QZ funnits till. Att lika fullt anordningen kunnat fortleva så länge som till 1988 är ett instruktivt exempel på hur trögrörlig den statliga sektorn är att lägga ned också myndigheter som saknar existensberättigande.

Men detta är alltså inte regeringens slutsats. Regeringen avser *inte* att lägga ner QZ, utan föreslår i stället att QZ bolagiseras. Det sker trots att datautveckling gjort de stora dataservicebyråerna urmodiga, även DAFA Data AB, och trots att det råder överkapacitet i branschen med svag lönsamhet som följd. DAFA Data AB lever helt på sitt SPAR-monopol.

Misstaget begicks redan på 60-talet

Historien om QZ blir inte sämre som pedagogiskt exempel av att den felaktiga administrativa konstruktionen på sin tid utarbetades av statens rationaliseringsorgan statskontoret över huvudet på dem vars databehandlingsbehov skulle tillfredsställas: universitetet i Stockholm, Tekniska högsko-

lan, Karolinska institutet och FOA. Detta resulterade i den första stora dataskandalen, den s. k. A-maskinaffären.

Mot. 1987/88
Ub4

Statskontorets och dåvarande finansdepartementets utgångspunkt var att forskarna själva inte kunde tillåtas bestämma vilken typ och mängd databehandling de behövde. Statskontoret köpte därför avsiktligt en för liten dator av IBM:s fabrikat, den s. k. A-maskinen. För endast 3 milj. kr. mer kunde man i stället ha fått en tre gånger snabbare typ av CD:s fabrikat. Denna var ett slags dåtida superdator som blivit standard på många forskningsanstalter. Dess konstruktör, Cray, är för övrigt densamme som konstruerat dagens mest använda superdatortyp för forskning.

Det finns ett exakt maximerat anslag för att köra på QZ:s A-maskin. Datorn och QZ:s service passade naturligtvis bra för vissa uppdrag. KTH:s flygtekniker var kända för att vara nöjda med QZ. Men totalanslaget var för litet för att ens belägga IBM-maskinen. Medan utländska kollegor körde sina universitetsdatorer dygnet runt utan byråkratisk, pedantisk kostnadsfördelning, fick stockholmsforskarna se hur QZ började dumpa sin överkapacitet till rent civila kunder. Forskarna fick givetvis ingen motsvarande rabatt, då de ju var låsta till att vara QZ-kunder. Denna prioritering finns kvar än i dag: så exempelvis använder försäkringsinspektionen QZ för rent administrativ databehandling, vilket slående illustrerar QZ:s vilshenhet när det gäller myndighetens existensberättigande.

Forskare som ville ha pengar för att använda andra dator typer eller en annan datacentral än QZ fick avslag. På en institution gick det så långt att man sålde kompendier till studenterna, och med den inkomsten betalades datorkörningarna. Men denna handkassa måste hållas hemlig, för statskontoret hade makt att via en särskild nämnd stoppa alla uppdrag som gick QZ förbi. Hellre ingen databehandling alls än databehandling vid sidan av monopolet QZ.

Statskontorets felaktiga 60-talsplanering resulterade alltså i två misstag: Forskarna gick miste om en superdator. QZ kom till. Båda dessa korrigeras nu på senare delen av 80-talet, men bara delvis eftersom forskningsdataben utdantas. Regeringen vill där permanenta nyss beskrivna situation: hellre inga akademiska databen alls än datakommunicering vid sidan av DAFA Data AB och dess system KOM (eller super-KOM). Där skall monopolet vara kvar till, enligt min mening, stor skada för alla forskare.

Forskarna hade rätt på 60-talet. Statskontoret hade fel. Misstaget har stått Sverige dyrt; vi ställdes vid sidan av den datalogiska forskningen i tio år. Men alla forskare fick nackdelar, också de som bara körde rena beräkningar.

Och att denna tid inte blev längre är minidatorernas förtjänst. Forskarna började – KTH:s elsektion var först – med stor fingerfärdighet skaffa egna smådatorer utan att statskontoret eller QZ kunde hindra det. KTH:s elsektions första dator rubricerades exempelvis "mätinstrument" för att kringgå bestämmelserna. Det illustrerar väl det hårda omdömet att QZ var och är ett administrativt missfoster.

På ett principiellt plan skedde en korrigerig redan i 1979 års dataproposition. Det är användarna som skall bestämma, inte en central expertis.

Studenter och hemlig militär forskning har aldrig passat ihop. Det är än i dag gåtfullt hur den dåvarande FOA-ledningen kunde godta den administrativa konstruktionen i QZ. Det hände exempelvis att en FOA:s skivminnesdisk med hemliga koder stals. Två veckor senare återfanns den placerad på en hylla i QZ:s arkiv. Helt nya koder måste konstrueras, ett enormt arbete.

Hackers har härjat på QZ liksom på alla universitetsdatacentraler. En bolagisering till DAFA Data AB bara ökar hopblandningen av datamiljöer som borde hållas fullständigt åtskilda, inte bara datormässigt utan i all synnerhet organisatoriskt.

Fel använda forskningspengar

Nu anser regeringen det vara rättvist att dessa forskares forskningsanslag skall bekosta QZ:s nedläggning.

Det är som om grundforskningen skulle ha betalat avvecklingen av Marviken eller Stålverk 80. Det organ som borde finansiera QZ:s avveckling vore statskontoret. I pedagogiskt syfte, så att det står klart för alla att administrativa missfoster kostar att avveckla lika väl som industriella.

Men varför skall det kosta hela 90 milj. kr.? Någon särskild kalkyl synes inte finnas. Den borde i så fall ha varit redovisad i propositionen. Det mest närliggande svaret är väl att det är det pris DAFA Data AB betingat sig för att låta avvecklingen ske i tysthet. Men nu samarbetar statskontoret och DAFA Data AB i något slags koncern, fastän en myndighet och ett aktiebolag inte borde kunna detta, så statskontoret är också inblandat.

Personalen är efterfrågad

Det råder stor brist på datapersonal i Storstockholm. Om staten inte ens i detta fall kan förmå sig att uppmana den myndighetsanställda QZ-personalen att söka nya jobb lär det aldrig komma att ske. Propositionstexten tyder snarast på att tanken aldrig föresvävat regeringen.

Den statliga sektorn har expanderat så länge och ihärdigt att det förefaller vara glömt att staten faktiskt har en rutin för att lägga ned myndigheter: att sätta tjänster över stat. Gången blir då följande:

Steg 1: QZ inför omedelbart anställningsstopp.

Steg 2: Samtliga kunder uppmanas söka sig till andra dataservicebyråer.

Steg 3: Samtliga QZ-anställda uppmanas söka nya arbeten på den öppna marknaden.

Steg 4: Ett visst datum, förslagsvis 1 juli 1989, upphör myndigheten QZ.

Steg 5: Från denna dag sätts alla återstående tjänster över stat med tjänstgöringskyldighet beroende på tjänsteinnehavarnas lämplighet i universitetet, KTH och FOA.

Steg 6: Resterande del av QZ:s bo övertas av FOA, som ju delar kontorsbyggnad med QZ.

Steg 7: FOA avvecklar under en treårsperiod vad som den 1 juli 1989 återstår av de resterande servicebyråavtalen, säljer datorerna, arkivlägger QZ:s handlingar osv.

Mot. 1987/88
Ub4

Jag föreslår att FOA äskar ett särskilt anslag inför budgetåret 1989/90 för denna avveckling. Det är uppenbart att detta anslag kommer att understiga de 90 milj. kr. som regeringen avser skänka DAFA AB, plus de övriga oredovisade kostnaderna.

Övertalighet

Det är naturligtvis möjligt att några QZ-anställda blir övertaliga, men det räknar också regeringen med i sitt alternativ. I andra handlingar som hör till ärendet, man av någon anledning inte bilagts propositionen, nämns att tjugo personer beräknas bli förtidspensionerade eller få högskoleanställning. Härvidlag föreligger ingen skillnad mellan mitt och propositionens förslag. Regeringen anmäler inte vilka kostnader som uppkommer.

Enligt min mening är det rimligare och för staten mer ekonomiskt att sätta dessa tjugo tjänster över stat med tjänstgöringsskyldighet i exempelvis FOA, än att förtidspensionera tjänsteinnehavarna.

Olaglig bolagisering

Svenska staten innehar upphovsmannarätten till ett antal datorprogram, exempelvis systemet KOM. Jag anser inte att denna lagligen kan bolagiseras. Däremot kan DAFA Data AB få teckna äganderättsavtal, vilket dock inte bör vara med ensamrätt. Nät för kommunikering mellan forskare är ett viktigt område, som QZ hittills försökt monopolisera. Det har skett genom att QZ ställt krav på ensamrätter av olika slag, exempelvis på så sätt att utländska forskarnät endast varit åtkomliga via QZ:s system KOM. Regeringen föreslår nu att DAFA Data AB får något slags monopoliserad grindvaktsfunktion, där svenska forskare får välja mellan att antingen gå via KOM till hög kostnad, eller avstå från internationella datanätskontakter.

Detta bör riksdagen inte acceptera. Tvärtom strider det mot huvudriktlinjen att dataanvändningen skall ordnas på det sätt användaren finner bäst. Detta stod redan i 1979 års dataproposition.

Myndighetsutövning kan endast privatiseras med stöd av lag. Någon sådan är inte föreslagen. Lika fullt skall DAFA Data AB få tillstånds- och tillsynsfunktion för vetenskapliga datanät. Det strider mot regeringsformen. Också därför bör det upprättade avtalet underkännas.

Det är 20 år för sent, så det är hög tid att äntligen låta envar högskola och envar forskare själva bestämma hur de vill databehandla och datakommunicera: med en egen persondator, på sin högskolas egen dator eller genom upphandling på den fria marknaden.

Hemställan

Mot. 1987/88

Ub4

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen
 - a. avslår förslaget att överlåta verksamheten vid Stockholms Data-maskincentral för högre undervisning och forskning till DAFA Data AB,
 - b. avslår förslaget att finansiera denna överlåtelse med medel avsedda för forskning,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna, att ifrågavarande myndighetsverksamhet bör avvecklas enligt de riktlinjer som anges i motionen.

Stockholm den 5 april 1988

Göthe Knutson (m)

